

Het Centrumplan

Bussum was tot in de jaren zestig van de vorige eeuw een vredig, overwegend katholiek dorp, sterk verzuild, met een fraai centrum, een prachtig 19de-eeuws gemeentehuis en een echte Brink. Allerlei facetten van het (dagelijks) leven speelden zich grotendeels af binnen de eigen zuil: de sociale contacten, het onderwijs, het verenigingsleven, het doen van de boodschappen en de politieke keuzen. Maar Bussum veranderde. In dit artikel leest u op welke wijze het centrum daarop werd aangepast en welke impact het Centrumplan nog steeds heeft op Bussum.

Frank de Groot

Televisie en grootwinkelbedrijven

In de jaren vijftig raakte Bussum in de ban van een nieuw fenomeen: de televisie. Op diverse locaties in Bussum, onder meer in het centrum, ontstonden studio's, opslagruimten en kantoren, gericht op het maken en uitzenden van televisieprogramma's. In het kerkje aan de Kerkstraat kwam Studio Irene met in de aangrenzende Ambachtsschool de afdeling decorbouw (nu staat daar het ING-gebouw aan de rotonde De Clinge/begin Huizerweg). Aan de nabij gelegen Nieuwstraat verrees bij de T-splitsing met de Veldheimerlaan een torenhoge ijzeren stellage voor de uitzendingen. In het Broederhuis aan de Vitusstraat was de Technische Dienst gevestigd. Behalve de televisie vestigden zich ook de eerste grootwinkelbedrijven in Bussum. Projectontwikkelaars kochten posities, er kwam leegstand, er werd gesloopt en geleidelijk ontstonden er langdurig braakliggende percelen in de bebouwde omgeving: 'de tuin van Vroom' aan de Kerkstraat, nu het Scapino-terrein; een groot kaal terrein aan de Vlietlaan, nu de HEMA; de raadhuisgronden na de sloop van het oude Raadhuis aan de Brinklaan, nu de Nieuwe Brink met C&A. Er werd ook hard gewerkt aan de uitbreiding van Bussum-Zuid om de grote naoorlogse woningnood binnen de eigen grenzen te kunnen oplossen. De

Wester- en Oostereng werden bebouwd tot woonwijken voor duizenden inwoners.

Centrumplan: een metamorfose van Bussum

Vanwege de toenemende bedrijvigheid en het groeiende inwoneraantal werden er plannen gemaakt voor een grondige opknapbeurt van het Bussumse centrum en het winkelgebied. Deze plannen waren geheel in de tijdgeest van wederopbouw en vooruitgang, met geloof in de grote schaal der dingen en in eigen kracht:

Dit braakliggend terrein ontstond na de sloop van het oude gemeentehuis in 1961. Op deze plek werd pas na bijna 25 jaar de Nieuwe Brink gebouwd als onderdeel van het Centrumplan. Veel panden werden gesloopt, ook het laatste winkelpand tegenover de witte auto, om plaats te maken voor het C&A-gebouw. Naast het pand zien we het begin van de Thierensstraat

met name het grote gebrek aan inspraak en inwonerparticipatie.

Een vierbaansweg door Bussum

Adviseur Goudappel meende dat Bussum een sterke magneet kon worden voor het omliggende verzorgingsgebied, als tegenhanger van Hilversum. De zuigkracht van Hilversum zou volgens Goudappel groter worden door de aanleg van een zogenoemde expresseweg tussen Weesp en de A1 (die er nooit is gekomen). Om de concurrentiepositie van Bussum

De ooit pittoreske Prinsenstraat is verbreed ten behoeve van het autoverkeer. Veel woningen zijn gesloopt. Op de achtergrond is de Brinklaan zichtbaar

en de bereikbaarheid van de winkels te verbeteren, adviseerde Goudappel daarom een vierbaansweg dwars door Bussum aan te leggen. Het tracé liep vanuit het zuiden gezien over de Brinklaan, dan rechtsaf de Prinsenstraat in, linksaf de Nieuwstraat op, dan rechtdoor via de Landstraat, en ten slotte over de Brinklaan verder richting Naarden.

prestigieus, geen grenzen aan de groei, ruim baan voor de auto; niet afgestemd op ontwikkelingen in de rest van de regio. Bussum wilde Hilversum naar de kroon steken en klanten uit de hele regio trekken. Bij de planvorming werd de gemeente geadviseerd door externe deskundigen. In 1970 bracht Bureau Goudappel Coffeng het Verkeersstructuurplan uit, met groot-schalige ingrepen in de Bussumse wegen- en verkeersstructuur. Daarna volgde in 1973 het Centrumplan, ontworpen door stedenbouwkundig adviesbureau Wissing. Dit ontwerpplan kwam tot stand in overleg met een commissie van deskundigen en een stuurgroep waarin zowel het gemeentebestuur als projectontwikkelaar Empeo zitting had. In dit plan was het Verkeersplan van Goudappel integraal overgenomen. Het Centrumplan zou een metamorfose van Bussum teweegbrengen.

Brute lelijkheid: het appartementengebouw van de Nieuwe Brink is aan de achterzijde dwars door de helft van een twee-onder-een-kap woning gebouwd

Na veel discussies binnen de gemeente, overigens zonder wezenlijke inspraak van inwoners en belanghebbenden, gaf de gemeenteraad op 27 juni 1974 goedkeuring aan de plannen. In de kadertekst wordt beschreven hoe op grote schaal protesten ontstonden tegen het Centrumplan. Steen des aanstoots was

Hoe anders werd dit beeld in de ontwerpen van het Centrumplan. Het Verkeersplan en het Centrumplan zouden de sloop betekenen van vele tientallen (vaak nog bewoonde!) woningen, huizenblokken en andere panden. Er zou worden gesloopt aan de Brinklaan, de Prinsstraat, de Nieuwstraat, de Landstraat, de Veerstraat, de Raadhuisstraat met zijn kenmerkende gevels – het mooie

De dorpse Veerstraat in de jaren zestig, gezien in de richting van de Brinklaan

Winkels, kantoren en parkeergarages

Het Centrumplan betekende een sterke verdichting van de bebouwing, die bedoeld was om het centrum van Bussum meer functies te geven. Het plan betrof het gehele centrum van Bussum, tussen de spoorlijn (west) en de Landstraat (oost) en tussen de Herenstraat/Kerkstraat (zuid) en de Olmenlaan (noord). De plannen zouden jaren van uitvoering vergen en volgens een eerste kostenraming 50 miljoen gulden gaan kosten. Er waren zo'n 300 woningen voor kleinere huishoudens voorzien, alsmede een grote uitbreiding van het winkeloppervlak, met meer winkels en met vestigingen van grootwinkelbedrijven. Om het autogebruik te faciliteren waren drie grote parkeergarages in en aan de randen van het centrum gepland. In de plannen was ook 5000 m² kantoorruimte opgenomen, plus een groot sociaal cultureel centrum aan het Wilhelminaplantsoen.

Sloop!

Bussum ontleende haar aantrekkelijkheid en sfeer aan de kleinschalige, fijnmazige structuur en aan fraaie architectuur en gebouwen, niet alleen in de buitenwijken maar ook in het centrum. Een lokale krant schreef naar aanleiding van de planvorming in 1974: 'De enige charme die het centrum heeft behouden is juist het dorpse karakter. Geen hoogbouw, geen mammoet-winkelpaleizen, geen betonnen kantoorklompen. Neen; een echt dorp met lage huizen, zonder systeem aan elkaar gegroeid.'

gemeentehuis aan de Brinklaan was al eerder gesloopt –, het allereerste Raadhuis (eveneens aan de Brinklaan), de bioscopen Novum en Pallet, vele grote en kleine villa's in het centrum, zoals de villa van Vroom – waar nu de Scapinowinkel staat – en de villa's aan de Olmen. Ook de Wilhelminakerk zou moeten worden gesloopt.

Protest!

Het massale verzet van de Bussumse bevolking betekende allereerst vertraging in de besluitvormingsprocedures en heeft er uiteindelijk toe geleid dat de plannen op een aantal onderdelen zijn aangepast. De vierbaansweg is er niet gekomen en er zijn aanmerkelijk minder woningen gesloopt dan in de oorspronkelijke plannen stond. Zo zijn de panden op de

De Veerstraat in de huidige situatie

Verzet

Tegen het Verkeersplan en het Centrumplan ontstond veel verzet. Dat hield vele jaren aan, vanaf de eerste plannen begin jaren zeventig tot aan de realisatie in de jaren tachtig van de vorige eeuw. Het verzet richtte zich niet alleen op de ingrijpende gevolgen van de plannen, maar uitte ook kritiek op het college van burgemeester en wethouders over het gebrek aan inspraak en transparantie.

De planvorming gebeurde in beslotenheid – er was nauwelijks sprake van bewonersparticipatie. Niet alleen bij inwoners, maar ook binnen de gemeenteraad ontstond steeds meer kritiek. Aanvankelijk bestond die vooral bij de PPR/PSP-raadsfractie (nu GroenLinks), later ook bij andere fracties. Vanuit de bevolking ontstond in 1973 de actiegroep Bussum Natuurlijk Anders. In deze groep zaten bewoners, ondernemers en deskundigen op het gebied van architectuur, demografie en planologie.

De actiegroep had een alternatief plan ontwikkeld, met behoud van bestaande panden, met meer woningen en minder kantoren en winkels, en met veel meer groen. In de visie van de groep moest Bussum haar karakter van groen tuindorp behouden. De meerderheid in de gemeenteraad in 1973 had hier echter geen oren naar en koerste af op integrale uitvoering van het Verkeersplan en het Centrumplan. Met het (mobiliseren van) verzet wist de actiegroep tijd te rekken en daarmee te bewerkstelligen dat besluitvorming pas kon plaatsvinden na de gemeenteraadsverkiezingen in 1974. Het is aan de nieuwe samenstelling van de raad in 1974 te danken dat toch enkele aanpassingen werden aangebracht. Op 27 juni 1974 besloot de nieuwe gemeenteraad tot het uitvoeren van het bijgestelde Centrumplan.

Er kwam geen vierbaansweg door Bussum, er werd minder gesloopt en er werd minder massaal gebouwd. Deze wijzigingen waren echter volstrekt onvoldoende voor Bussum Natuurlijk Anders. De groep zette

daarop een aantal acties in werking die leidden tot het indienen van ruim 4000 (!) bezwaarschriften.

De acties en bezwaren werden in de jaren daarna voortgezet tot aan de Raad van State. Maar op 15 december 1980 gaf de Raad van State toch goedkeuring aan het bestemmingsplan. Daardoor kwam de weg vrij voor de daadwerkelijke realisatie van het Centrumplan. Alleen het bezwaar vanuit de Wilhelminakerk tegen de sloop werd wel gehonoreerd en dus kon de kerk blijven staan.

De actievoerders hielden een nare smaak over aan de gang van zaken, de invloed van de projectontwikkelaar Empeo op de planvorming en de hardnekkigheid van het overgrote deel van de gemeenteraad van destijds. Leden van de actiegroep hadden op basis van demografische gegevens berekend dat de 40.000 inwoners van toen (1973) binnen tien jaar zou dalen tot ongeveer 30.000. Daardoor zou een groot overschot aan kantoren en winkels ontstaan.

De tijd heeft hun gelijk gegeven, want begin jaren tachtig was het aantal inwoners van Bussum inderdaad gedaald tot rond de 31.000. Een schrale troost, want door het grootschalige Centrumplan moesten veel prachtige 19de- en vroeg-20ste eeuwse panden wijken, waardoor onherstelbare schade aan het dorp is toegebracht.

In kader:
De actiegroep
Bussum Natuurlijk
Anders (1973)

hoek van de Prinsenstraat en de Nieuwstraat bewaard gebleven, zo ook de bebouwing langs de Brinklaan richting Naarden, aan de zijde van de Bussumervaart. Tevens is de sloop voorkomen van de huizen aan de Thierensstraat en van de Wilhelminakerk. Daarnaast is de geplande hoeveelheid winkels en kantoren teruggebracht, en zijn er niet drie maar slechts

twee parkeergarages gebouwd. Niettemin is er veel waardevolle bebouwing verdwenen.

Goedkeuring door de Kroon

Ruim zes jaren na het raadsbesluit uit 1974 volgde uiteindelijk op 15 december 1980 goedkeuring van de Kroon op de nieuwe bestemmingsplannen. Na de daarop volgende fase

van de definitieve ontwerpen startte op 1 september 1983 de uitvoering van het bouwproject op de raadhuisgronden (nu de Nieuwe Brink) door middel van een officiële openingshandeling door burgemeester Aantjes.

Daarna ging de bouw gedurende een aantal jaren in volle vaart door: er werd veel gesloopt en veel gebouwd. Het Bussumse wegennet werd aangepast, deels ten behoeve van het autoverkeer en deels ten behoeve van voetgangersgebieden. De Prinsenstraat en de Nieuwstraat werden verbreed tot de huidige situatie. De Veerstraat, Nassaulaan en Nassaustraat werden autovrij.

De Olmenlaan werd aangelegd en ook op andere plekken in het centrum veranderde de verkeerssituatie.

Aan de Olmenlaan kwamen aan beide zijden appartementen, een groot kantoorgebouw, de achterzijde (!) van de nieuwe Albert Heijnsupermarkt en parkeergarage De Olmen. De Veerstraat werd omgebouwd tot een winkelstraat met plastic overkapping en de nieuwe AH-supermarkt. Aan de Nieuwe Brink verrezen appartementen, winkels en het C&A-pand.

Verderop kwamen aan weerszijden van de Brinklaan appartementen met winkels, de McDonalds en de bibliotheek. Aan de Landstraat kwamen appartementengebouwen en aan de Schoolstraat verrees het appartementencomplex Village met de ING-bank. De Kerkstraat werd bedield met de entree van de parkeergarage onder de Nieuwe Brink en het naastgelegen (Scapino)winkelpand. De gebouwen – met een overwegend inferieure architectuur – zijn in hun volle omvang en

Een lege vlakte aan de Kerkstraat met een gapend gat: de entree van de parkeergarage onder de Nieuwe Brink

Van het Centrumplan zijn meerdere ontwerpen gemaakt. Dit is het ontwerp uit 1973 met in donkere tinten de nieuwe gebouwen. Dank zij protesten is niet alles gerealiseerd. Aan de linkerkant van de plattegrond zien we bovenaan o.a. de P-garage en het Scapinopand. Daaronder is de Nieuwe Brink en het C&A-gebouw met naastgelegen winkelpanden. Verder naar beneden zien we een volgebouwd Wilhelminaplantsoen (de Wilhelminakerk is gesloopt). En onderin staan (haakvormige) gebouwen gepland, op de locatie waar nu 'Palladio' staat. Aan de rechterkant van de plattegrond zien we onderaan nieuwe bebouwing aan de Brinklaan, de Veerstraat en de nieuwe Olmenlaan. De Brinklaan is geen autoweg meer. Het verkeer wordt aan weerszijden om het centrum heen geleid met een vierbaansweg op de Landstraat (linkerkant) en een nieuwe verkeersweg parallel aan het spoor (rechterkant) langs het klooster Mariënborg, dat rechtsboven zichtbaar is.

Een voorbeeld van in de laatste jaren aangebrachte verfraaiingen van het centrum met nieuw plaveisel en sculpturen in de openbare ruimte (de Nieuwe Brink)

‘glorie’ nog overal te zien in Bussum. Het meeste is niet om vrolijk van te worden, met misschien als uitzondering het Villagecomplex. Maar daarvoor moest nu juist een van de meest bijzondere gebouwen van Bussum, Studio Irene, het veld ruimen (zie elders in dit nummer).

Op weg naar een modern tuindorp

Aan het begin van deze eeuw begonnen zich tekenen voor te doen van leegstand, die vanaf 2008 werd verergerd door de economische crisis en het toenemende digitale winkelen via internet. De gemeente Bussum pakte het centrum opnieuw aan, met nieuwe bestrating, meubilair en beelden in het winkelgebied. Alleen verfraaiing was niet voldoende. De gemeente maakte opnieuw bouwplannen voor het centrum, te beginnen met een aanpak van het verweesde Scapinoterrein en omgeving. In 2011 werden ambitieuze plannen voor de invulling van dat gebied ontwikkeld, met opnieuw een hoge bouwdichtheid aan winkels

en woningen, met een sterke toename van het autoverkeer – als te voorzien – tot gevolg. De actievoerders van destijds kwamen wederom in het geweer en richtten een nieuwe beweging op: Bussum Natuurlijk Beter (een verwijzing naar de actiegroep in de jaren zeventig). Ook in 2011 was sprake van een college dat verzuumde goede en tijdige inspraak te organiseren. De actievoerders wezen op de toenemende leegstand in Bussum en op het gebrek aan noodzaak voor uitbreiding van het winkelbestand. De wens tot kleinschaligheid en meer groen werd benadrukt. Opnieuw pleitte men voor een intiem centrum, met behoud van historische panden en het dorps karakter. Het college bouwde steeds meer weerstand op en diverse plannen sneuvelden. Uiteindelijk besloot men de inspraak over te doen, nu met behulp van een onafhankelijke inspraakbegeleider. In 2012 werden nieuwe plannen en ideeën opgehaald tijdens een aantal creatieve sessies met een hoge deelname vanuit de bevolking.

Het eindrapport leidde in 2012 tot een nieuwe richtinggevende nota: 'Gebiedsvisie voor het centrum van Bussum: op weg naar een modern tuindorp'. In deze door de Bussumse gemeenteraad vastgestelde nota zijn ambities benoemd voor het aantrekkelijker maken van het (winkel)centrum. Deze ambities gingen onder andere over meer groen in het centrum, wonen boven winkels, verbeteren van de toegankelijkheid en de herkenbaarheid. Ook werd geadviseerd onderzoek te doen naar belangrijke kernwinkels en naar de parkeerdruk in het centrum. Er werd een dorpsmanager aangesteld als spil tussen de inwoners, ondernemers en de gemeente bij de diverse projecten. Nu, in 2018, werkt de gemeente Gooise Meren aan een herijking van de 'Gebiedsvisie voor het centrum', samen met inwoners, ondernemers en vastgoedeigenaren. Er worden nieuwe plannen gemaakt voor het centrum van Bussum, het Scapinoterrein en de lege (parkeer)vlakte aan de Veldweg. Het is van groot belang dat de gemeente zorgvuldig te

werk gaat. Want de wonden die het Centrumplan heeft geslagen zijn nog steeds niet geheeld.

Bronnen

Archief van de HKB.

Archief Bussum Natuurlijk Beter van de heer Ben de Veth.

Paul Schneiders, *Buitengewoon Bussum, herstel, vernieuwing, welvaart*. Deel 3. Bussum, 2009.

Foto's

Archief van de HKB.

Ben de Veth en Frank de Groot.

Met dank aan

Ben de Veth en Kees Flink, voor het beschikbaar stellen van het archief Bussum Natuurlijk Beter en hun levendige herinneringen aan de jaren zeventig.

Bussum kent prachtige architectuur. Zo kan de Thierensstraat een referentiebeeld zijn voor verdere planvorming in het centrum